МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

ПРИЙМЕННИКОВА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПОЛЬСЬКИХ ТЕКСТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Виконав: студент магістратури
групи 8.0354–мк,
спеціальності 035 "Філологія»
спеціалізації 035.033
«слов'янські мови та літератури
(переклад включно), перша – польська»
освітньої програми "Переклад та
міжкультурні комунікації»
_____ Д.Р. Скирдов
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник к.філол.н., доцент _____ І. Л. Мацегора
(підпис) (ініціали та прізвище)

Рецензент к.філол.н., доцент _____ К.В. Тарасенко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: *філологічний*
Кафедра: *слов'янської філології*
Рівень вищої освіти: *магістр*
Спеціальність: *035 "Філологія»*
Освітня програма: *" Переклад та міжкультурні комунікації»*
Спеціалізація: *035.033 "Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
слов'янської філології
_____
проф. Павленко І. Я.
«_____» _____2025 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студентці
Скирдову Денису Романовичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: *Прийменникова еквівалентність в українському перекладі польських текстів кримінального права.*
керівник проекту: Мацегора Іван Леонідович, *к. філол. н., доцент,*
затверджені наказом ЗНУ від "13» березня 2025 р. № 396-с.
2. Строк подання студентом роботи: 15.11.2025 р.
3. Вихідні дані до роботи: *Мовознавчі праці Бутко Л.В.,Лучик А.А., Пособчук О.О, тексти законодавчих актів українською та польською мовами, лексикографічні джерела: сучасні українські та польські тлумачні словники.*
4. Перелік питань, що їх належить розробити:
   1. Мовна реалізація кримінально-процесуального права в українській та польській мовах.
   2. Прийменникова система в перекладознавчому аспекті у спеціалізованних текстах кримінально-процесуального права.

5. Перелік графічного матеріалу
_____
_____
_____
_____

6. Консультанти з роботи, із зазначенням розділів, що їх стосуються

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	*Мацегора І.Л., доцент*	15.11.2024 р.	15.11.2024 р.
Розділ 1	*Мацегора І.Л., доцент*	15.02.2025 р.	15.02.2025 р.
Розділ 2	*Мацегора І.Л., доцент*	15.07.2025 р.	15.07.2025 р.
Висновки	*Мацегора І.Л., доцент*	15.10.2025 р.	15.10.2025 р.

7. Дата видачі завдання: 15.11.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1.	*Пошук наукових джерел із теми дослідження, їх вивчення та аналіз; укладання бібліографії*	Листопад-грудень 2024 р.	Виконано
2.	*Добір фактичного матеріалу*	Лютий-травень 2025 р.	Виконано
3.	*Написання вступу*	Червень 2025 р.	Виконано
4.	*Написання першого розділу «Мовна реалізація кримінально-процесуального права в українській та польській мовах»*	Липень-серпень 2025 р.	Виконано
5.	*Написання другого розділу «Прийменникова система в перекладознавчому аспекті у спеціалізованних текстах кримінально-процесуального права»*	Вересень-жовтень 2025 р.	Виконано
7.	*Формулювання висновків*	жовтень 2025 року	Виконано
8.	*Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії*	Листопад 2025 року	Виконано
9.	*Захист*	Грудень 2025 року	Виконано

Студент _____ Д.Р Скирдов
(підпис) (ініціали, прізвище)

Керівник _____ І.Л. Мацегора
(підпис) (ініціали, прізвище)

Нормоконтроль пройдено.

Нормоконтролер _____ І.Л. Мацегора
(підпис) (ініціали, прізвище

РЕФЕРАТ

Текст кваліфікаційної роботи магістра 58 сторінок, 45 джерел.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ − переклади польських текстів кримінального права українською мовою.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ − семантика прийменників та її еквівалентність при перекладі текстів кримінального права з польської мови на українську.

МЕТА РОБОТИ – простежити та зіставити еквівалентність семантики прийменників при перекладі текстів кримінального права з української на польську мови.

Для досягнення поставленої мети передбачалося вирішення низки дослідницьких **завдань:**

- Проаналізувати жанрову класифікацію текстів кримінального права.
- Визначити структурні особливості текстів кримінального права.
- Описати теоретичні основи дослідження семантики прийменників у зіставному аспекті.
- Проаналізувати структуру, значення та типи відносин, що виражаються прийменниками в українській та польській мовах.
- Зіставити значення похідних та непохідних прийменників при перекладі текстів кримінального права з української на польську мови.
- Охарактеризувати еквівалентність семантики прийменників при перекладі текстів кримінального права з української на польську мови.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ: у роботі використані наступні: описовий, порівняльно-історичний, зіставно-типологічний

НАУКОВА НОВИЗНА полягає в тому, що в роботі зроблено спробу простежити реалізацію еквівалентності семантики прийменників на рівні

перекладу термінології кримінального права з української на польську мови.

СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ. Результати дослідження дають можливість їхнього використання у курсах зіставної лінгвістики, перекладознавства, лексикології та у двомовній лексикографії. Вони також можуть бути використані у викладанні зіставної лінгвістики, перекладознавства, у лексикографічній практиці (укладанні словників) та при створенні навчально-методичних матеріалів. Отримані дані поглиблюють теоретичні уявлення про міжмовну відповідність і сприяють розвиткові сучасної лексоцентричної парадигми в мовознавстві.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, ТЕКСТ, ЖАНР, ПРИЙМЕННИК, ПОХІДНЕ СЛОВО, СЕМАНТИКА, ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ, ПЕРЕКЛАД ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

ABSTRACT

Text of the master's qualification work 58 pages, 45 sources

OBJECT OF THE RESEARCH - translations of Polish criminal law texts into Ukrainian.

SUBJECT OF THE RESEARCH - semantics of prepositions and its equivalence when translating criminal law texts from Polish into Ukrainian.

PURPOSE OF THE WORK - to trace and compare the equivalence of semantics of prepositions when translating criminal law texts from Ukrainian into Polish. To achieve the set goal, a number of research **tasks** were envisaged:

- To analyze the genre classification of criminal law texts.
- To determine the structural features of criminal law texts.
- To describe the theoretical foundations of the study of the semantics of prepositions in a comparative aspect.
- To analyze the structure, meaning and types of relations expressed by prepositions in the Ukrainian and Polish languages.
- Compare the meanings of derived and non-derived prepositions when translating criminal law texts from Ukrainian into Polish.
- Characterize the equivalence of preposition semantics when translating criminal law texts from Ukrainian into Polish.

RESEARCH METHODS: the following were used in the work: descriptive, comparative-historical, comparative-typological

SCIENTIFIC NOVELTY lies in the fact that the work attempts to trace the implementation of the equivalence of preposition semantics at the level of translating criminal law terminology from Ukrainian into Polish.

SCOPE OF APPLICATION. The results of the study allow their use in courses in comparative linguistics, translation studies, lexicology and in bilingual lexicography. They can also be used in teaching comparative linguistics, translation studies, in lexicographic practice (compiling dictionaries) and in creating educational and methodological materials. The obtained data deepen theoretical ideas about interlinguistic correspondence and contribute to the development of a modern lexicocentric paradigm in linguistics.

CRIMINAL LAW, TEXT, GENRE, PREJECT, DERIVATIVE WORD, SEMANTICS, EQUIVALENCE, TRANSLATION COMPARATIVE ASPECT

ЗМІСТ

ВСТУП …… 9

РОЗДІЛ 1. МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ ……. 12

1.1.Жанрова класифікація текстів кримінального права …… 12

1.2. Структурні особливості текстів кримінального права …… 16

РОЗДІЛ 2. ПРИЙМЕННИКОВА СЕМАНТИКА В ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТІ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ТЕКСТАХ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА ……. 22

2.1.Значення та семантика прийменників права в українській та польській мовах (зіставний аспект) …… …… 22

2.2. Аналіз семантики непохідних прийменників при перекладі текстів кримінального права …… 40

2.3. Аналіз семантики похідних прийменників при перекладі текстів кримінального права ……. 45

ВИСНОВКИ …… 48

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ …… 50

ДОДАТОК ……. 55

ВСТУП

Мова – важливий інструмент законотворчості. Саме вона дозволяє законодавцям створювати тексти, що містять у собі результати їхньої розумової діяльності у вигляді нормативних правових актів (кодекси, положення, накази тощо). Право існує виключно в мові та розвивається за допомогою мови. Крім цього, мова є засобом прояву національної приналежності людини.

Право, безсумнівно, почало формуватися в мові задовго до появи писемності, і процес формування системи юридичних термінів у мові почався раніше, ніж з'явилася можливість їх книжкової фіксації та систематизації. У споріднених мовах (таких, як, наприклад, українська та польська) багато юридичних термінів утворено від спільної слов'янської основи.

Будучи службовою частиною мови, прийменник виконує будівельну функцію будь-якого тексту. Видається цікавим простежити, як у сучасних літературних формах (українській та польській) функціонують прийменники в текстах кримінально-процесуального права: як споріднені, так і різні за своїм походженням та структурою.

У науковій літературі ми не зустріли згадки про еквівалентність прийменників в українському та польському зіставному плані. Тому були обрані для вивчення прийменники, що вживаються в текстах кримінального права, оскільки аналіз та розробка кримінально-правових прийменників є нагальним завданням, бо можливі помилки у правозастосуванні або просто в розумінні значення тих чи інших прийменників носіями «буденної свідомості» можуть відіграти вирішальну роль у житті людей.

Оскільки досі не існує зіставного дослідження еквівалентності семантики прийменників при перекладі українських та польських

кримінально-процесуальних текстів, то в першому розділі ми спиралися в основному на роботи, присвячені загальним проблемам юридичної термінології, специфіці юридичного терміна, зв'язку термінів з термінологією, лексичному значенню термінів тощо. Найважливіші теоретичні роботи, які вважаються віхами у розвитку українського та польського термінознавства, пов'язані з іменами таких учених, як Ю.О.Божко [4], Л.В. Бутко [7], Н.В. Кущ [16], О.О. Пособчук [24; 25] та інших.

На сьогодні морфологічний рівень мови законодавства, а саме особливості реалізації прийменникової семантики в офіційно-діловому стилі, не ставали предметом спеціального наукового вивчення.

Нами було досліджено особливість перекладу спеціалізованих текстів на рівні службових слів. Актуальність висвітлення даного аспекту граматичного рівня мови полягає в тому, що досліджувані тексти характеризуються широким функціонуванням прийменників, зокрема похідних прийменникових одиниць, що є однією зі специфічних характеристик аналізованих текстів. Були класифіковані прийменники за походженням, за структурою.

Дана робота присвячена еквівалентності семантики прийменника при перекладі польських текстів кримінального права українською мовою

Об’єктом дослідження є тексти кримінального права.

Предметом дослідження є семантика прийменників та її еквівалентність при перекладі текстів кримінального права з української на польську мови.

Метою дослідження є – простежити та зіставити еквівалентність семантики прийменників при перекладі текстів кримінального права з української на польську мови.

Для виконання сформульованої мети дослідження, нами були поставлені наступні **завдання**:

- Проаналізувати жанрову класифікацію текстів кримінального права.
- Визначити структурні особливості текстів кримінального права.
- Описати теоретичні основи дослідження семантики прийменників у зіставному аспекті.
- Проаналізувати структуру, значення та типи відносин, що виражаються прийменниками в українській та польській мовах.
- Зіставити значення похідних та непохідних прийменників при перекладі текстів кримінального права з української на польську мови.
- Охарактеризувати еквівалентність семантики прийменників при перекладі текстів кримінального права з польської на українську мову.

Методи дослідження в роботі використані наступні: описовий, порівняльно-історичний, зіставно-типологічний.

Наукова новизна полягає в тому, що в роботі зроблено спробу простежити реалізацію еквівалентності семантики прийменників на рівні перекладу термінології кримінального права з української на польську мови.

Структура роботи: складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатку.

РОЗДІЛ 1
МОВНА РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

1.1 Жанрова класифікація текстів кримінального права

Кримінальне право як галузь права має тісні міжгалузеві зв'язки з правом цивільним, адміністративним та ін. у випадку, якщо ці галузі права регулюють схожий спектр суспільних інтересів та відносин. Розмежування сфери дії кримінального, з одного боку, та інших галузей права – з іншого, багато в чому залежить від міри (ступеня) того негативного впливу, яке чинить винний на охоронювані різними галузями права відносини та інтереси [13, с. 89].

Існує два діаметрально різних підходи в розумінні місця кримінального права в регулюванні тієї чи іншої сфери людського життя поряд з іншими галузями права. Прихильники першої точки зору вважають, що кримінальне право має безперечний пріоритет над іншими галузями і саме його положення повинні застосовуватися у випадках конкуренції норм кримінального та іншого права. Інші автори вважають, що в подібних ситуаціях необхідно виходити з протилежного [12, с.70].

Здається, що друга позиція точніше і глибше відображає сутність кримінального права як галузі. Будучи найбільш каральним за своєю природою, кримінальне право в ситуації конкуренції з нормами інших галузей права має застосовуватися в крайньому випадку, коли порушення тієї чи іншої заборони (припису) не охоплюється нормами адміністративного, цивільного, трудового та ін. права. Зворотний підхід означатиме «надмірне розширення сфери кримінального права», що призведе тільки до негативних наслідків.

У загальній теорії права сформувався стійкий підхід до природної мови як засобу письмової об'єктивації права. Кілька поколінь вітчизняних

юристів традиційно вважають, що «саме мова служить засобом передачі інформації про зміст правових приписів», мова закону – єдино можливий спосіб існування права, право не може жити без мови, «без мови не може бути права [21, с.151].

Фахівці з кримінального права, як і представники інших галузевих наук, беззастережно підтримують традиційний мовний підхід, згідно з яким мовна детермінованість кримінального закону є незаперечним фактом, оскільки «законодавець не має іншої форми втілення свого волевиявлення, ніж через природну (для КК України – українську) мову. При цьому «вдосконалення мови кримінального закону» розглядається як засіб оптимізації кримінального законодавства [27, с.26].

Відповідно до традиційного підходу вчені-криміналісти ставлять в один ряд кримінально-правові заголовки (передтекстові утворення), кримінально-правові дефініції (внутрішньотекстові утворення), терміни (мовні одиниці) та оціночні поняття (елементи законодавчого тексту) і тим самим ототожнюють різні поняття – мовні одиниці та кримінально-правовий текст [27, с.26].

Юристи-практики фактично мають справу з текстами кримінально-правових приписів, які побудовані на мовній основі, а не з мовою як такою. У тих випадках, коли використовуються словосполучення «мова закону», «мова права», «законодавча мова», мається на увазі різновид писемного мовлення, який характеризують стилістичні особливості, властиві кримінально-правовим текстам, а не законодавчій мові, мові кримінального закону або мові кримінального права, оскільки реально існує природна, а не законодавча мова.

У юрислінгвістиці, в якій панує поняття «мова закону», питання про продуктивність мовного підходу до кримінального закону не ставиться, хоча такий підхід має відомі обмеження. До числа особливостей мови закону фахівці з правотворчості відносять точність (за іншою

термінологією – максимальну точність), ясність (граничну ясність), ясність і простоту, зрозумілість, економічність (лаконічність), стислість, експресивну нейтральність, розумний формалізм (уніфікованість) мови. Фахівці із законодавчої техніки відносять ясність, точність, доступність, стислість, нейтральність законодавчої мови до мовних правил, до вимог до мови закону, або до правил (вимог) юридичної техніки [13, с.98].

У кримінально-правовій літературі характеристика мови кримінального закону неминуче «поєднується» з характеристикою властивостей законодавчого тексту. До числа загальних і спеціальних ознак нормативно-правового тексту А.В. Корж відносить точність, безособовість, простоту і доступність. Примітно, що в інших роботах про мову кримінального закону автори розглядають не стільки мову закону, скільки повноту, чіткість, ясність і простоту нормативних формулювань. При цьому наголошується на «недостатньо ясному, розпливчатому, двозначному або крутійському описі... ознак складу злочину» [13, с. 41].

Г.А. Сергєєва пише, що «реалізація принципу законності вимагає в першу чергу максимально чіткого, що не допускає різних тлумачень, опису безпосередньо в законі об'єктивних і суб'єктивних криміноутворюючих ознак діянь, що визнаються злочинами. Нехай навіть текст закону буде громіздким, не настільки стилістично витонченим, як хотілося б, але зате абсолютно зрозумілим і потенційному правопорушнику, і посадовій особі, яка застосовує кримінальний закон» [28, с.16].

Характерно, що прихильниками підвищення зрозумілості чинного Кримінального кодексу вважають себе саме ті криміналісти, які займаються дослідженням властивостей, особливостей і якостей законодавчої мови, хоча мову ведуть про текст кримінального закону.

У законодавчо-текстологічному відношенні текст кримінального закону – це запис нормативних приписів, графічна, значною мірою умовна структура, що має суворо встановлений вигляд, що дає можливість

правозастосувачу та іншим адресатам сприймати кримінально-правові приписи і керуватися ними.

Основоположним текстологічним принципом є положення, згідно з яким текст – це матеріально (графічно) закріплене вираження авторського задуму. Це означає, що нормотворець, який створює кримінальний закон, втілює в нормативному тексті законодавчу волю, а юрист, який має справу з кримінальним законом, має текстуально закріплений нормативний матеріал і тим самим усі умови для виявлення смислового змісту кримінально-правових приписів [27, с.29].

Кримінальний закон, його приписи існують тільки в текстовій формі, і будь-яке судження про нього являє собою письмовий або усний текст, спрямований на виявлення, інтерпретацію і в кінцевому підсумку реалізацію волі законодавця.

Стильові риси виявляються у певному виборі мовних засобів. На морфологічному рівні юридичний стиль характеризується використанням складних сполучників, малою кількістю особових займенників. На лексичному рівні об'єктивність проявляється в повній відсутності емоційно забарвленої та оціночної лексики. На синтаксичному рівні стильові риси виявляються у вживанні великої кількості складнопідрядних речень, а також великої кількості речень з однорідними членами, що пояснюється прагненням юридичного стилю все передбачити й описати.

Кримінальний Кодекс відрізняється більшою стилістичною та мовною однорідністю, ніж документи інших підстилів. Для нього типово вживання своєї власної лексики, яка має в юридичному словнику особливе значення, вживання великої кількості термінів і термінологічних виразів, називний характер, тобто часте вживання дієслів і дієслівних виразів, чітка структура побудови документа.

Іменний характер юридичного стилю проявляється у великій кількості дієслівних виразів, в якому дієслово має ослаблене лексичне

значення. У цих текстах можна відзначити широке використання абстрактної лексики.

До основоположних принципів техніки складання Кримінального Кодексу відносяться:

- загальні принципи регулювання (управління) стосовно правотворчості;
- принцип системності права;
- принципи точності та визначеності юридичної форми встановлюваних правовідносин;
- правильність оформлення акту як офіційного юридичного документа.

Перераховані принципи визначають чітку структуру юридичного тексту, яку можна поділити на три основні частини: преамбулу, основну частину і заключну частину. Відповідно до цих принципів в юридичних документах вживається точна лексика, антропонімічна лексика.

Велику роль в юридичному стилі відіграє рубрикація. Рубрикація на текстовому рівні пов'язана з поділом тексту на пункти і підпункти, які в документах позначаються як арабськими, так і римськими цифрами.

1.2 Структурні особливості текстів кримінального права

Правові норми покликані регулювати суспільні відносини. Здійснювати це можливо, лише використовуючи загальноприйняті для всіх громадян юридичні правила, настанови. Т Панько, говорячи про кримінальне законодавство, зазначає, що «в кодексах кримінальних виробляється своя власна мова, іноді навіть зі своєрідною конструкцією фраз; мова дуже часто літературно важка, невитончена, але має величезну перевагу у своїй точності та визначеності...» [30, с. 100].

Стандартність і строгість правових текстів забезпечується за допомогою таких прийомів:

- повторення типових слів;
- повторення синтаксичних конструкцій;
- вживання іменників, створених на основі дієслів (наприклад, «зупинка», «захист», «звільнення» тощо);
- використання лексичних конструкцій (на підставі статті, цей закон тощо);
- вживання похідних прийменників (наприклад, «внаслідок»);
- прямий порядок слів;
- велика кількість дієприкметникових зворотів;
- наявність різних нумерацій, пунктів, списків [30, с. 127].

Мова, що використовується в законодавчих документах, повинна відрізнятися простотою, ясністю. Це дає можливість кожній людині, яка вирішить ознайомитися з документом, без проблем зрозуміти суть прочитаного тексту.

Юристи часто пишуть витіюваті та складні для сприйняття простою людиною закони, вважаючи, що вони призначаються тільки для фахівців, але подібний підхід абсолютно невірний. Створюючи законодавство, юристи повинні розглядати його не тільки як керівництво для власної роботи в даній сфері, але і як об'єкт загального користування. Кожна людина має право ознайомитися з будь-яким нормативним документом, тому ці документи повинні бути простими для розуміння.

З іншого боку, не всі закони повинні бути зрозумілі абсолютно кожному члену суспільства. Подібний підхід призведе до зайвого спрощення законодавства. До того ж, далеко не всі люди відчувають потребу в знанні вузькоспрямованих положень, актів і нормативів. На думку Т. Панько, закони бувають двох видів: розраховані на широку аудиторію і призначені для професіоналів.

До першого виду законів належать Конституція, кодекси, що регулюють відносини побуту, сім'ї. Другий вид документів, розрахований на вузьких фахівців, буде незрозумілий для широких верств населення. Більше того, вони необізнаним людям будуть нецікаві. Наприклад, нормативний акт, що регулює організацію видобутку нафти, буде незрозумілий водієві або лікарю тощо [30, с.127].

Помилково не тільки використовувати в правових текстах складні конструкції, але й допускати стилістичні помилки. Ці недоліки, як правило, проявляються в наявності великої кількості слів, що знаходяться в одному відмінку. Чим більше подібних слів в одному реченні, тим складніше людині зрозуміти сенс прочитаного тексту. Часто законодавці зловживають словами в родовому відмінку, оскільки саме цей відмінок особливо застосовний в даній області.

Інша стилістична помилка – порушення правильного порядку слів у складному реченні. Це може призвести до втрати початкового сенсу, який планувалося закласти в конкретну фразу. Читач в результаті сприймає інформацію невірно і спотворено.

Простота і ясність законодавчої мови є важливими вимогами, але не визначальними. Набагато важливіше, щоб дана мова була точною. Як зазначав І.Р. Вихованець, «навряд чи можна назвати якусь іншу область суспільної діяльності, де невірно вжите слово, неправильно побудована фраза здатні спричинити тяжкі наслідки, як в області правотворчості». Під точністю завжди розумілася здатність абсолютно чітко втілювати думку в словесну форму [9, с.127].

З точки зору законодавства це повинно проявлятися в повній відповідності задуманих норм тим положенням, які зафіксовані в нормативному акті. Літературна мова досить багата, насичена різними синонімами і схожими поняттями, тому законодавцям важливо з усього цього різноманіття словесних форм вибирати ті, які максимально чітко

будуть відображати сенс правил і приписів. Зробити це досить складно. Від законодавців потрібна гранична точність. Причому правильність викладу думки повинна проявлятися не тільки в побудові грамотних смислових конструкцій, але і в дотриманні всіх граматичних і орфографічних правил, недопущенні пунктуаційних помилок. Наявність подібних помилок в законі є неприйнятною.

Текст також повинен відрізнятися лаконічністю. Це досягається за допомогою створення простих мовних конструкцій і гранично точно викладеної суті матеріалу. Чим точніше використовувані терміни передають сенс припису, тим менша ймовірність допущення багатослівності і перевантаженості законодавчого тексту. Зайва кількість слів може призвести до неправильного розуміння закону і складнощів сприйняття прочитаної інформації. Завдання законодавця – лаконічно і ємко описати правову норму, щоб читач міг легко запам'ятати конкретні факти і положення.

Лаконічною повинна бути не тільки законодавча мова, але і будь-яка інша. Не дарма існує відома приказка – «стислість – сестра таланту», але стислість повинна бути присутньою в розумних межах. Прагнення до лаконічності не повинно призводити до втрати важливої інформації та спотворення початкового сенсу. Також стислість повинна досягатися без шкоди для грамотності. Так, Т.В. Левакіна зазначає, що головною причиною допущення помилок в законодавчих документах є саме прагнення до зайвої стислості [18, с.5]. Якщо розглядати окремі речення з нормативних правових актів, вирвані з контексту, то можна помітити велику кількість граматичних неточностей і помилок, але якщо читати ті ж самі формулювання безпосередньо в документі, то стане ясно, що подібні словесні форми максимально точно передають зміст положень закону і економлять мовні засоби.

У підсумку словесні конструкції, що здаються на перший погляд безглуздими, в контексті всього документа стають важливим інструментом досягнення лаконічності й точності тексту.

Правові тексти відрізняються однорідністю і нейтральною лексикою. У документах повинне бути повністю відсутнє будь-яке емоційне забарвлення. При прочитанні тексту у читача не повинно виникати почуття, що автор правової норми висловлює своє особисте ставлення до написаного, дає оцінку положенню закону. Традиційний законодавчий текст не може бути урочистим, пафосним або сумним, тому наявність метафор, порівнянь, гіпербол повністю виключається.

Поняття, якими оперують законодавці, мають динамічний характер. Кожна правова норма спрямована на те, щоб регулювати поведінку людей і визначати їх соціальні установки, тому будь-яке положення закону не повинно бути статичним, воно повинно спонукати людину до виконання встановлених правил. Це стає можливим при наявності в текстах законів конкретних рекомендацій щодо реалізації існуючих норм. Динамічність законодавчих текстів забезпечується вмістом великої кількості віддієслівних іменників, наприклад, «зниження», «виконання», «скорочення» та ін.

Стиль законодавчих текстів завжди знеособлений, позбавлений індивідуальності. Кількість варіацій мовних виразів зведено до мінімуму, думка автора з приводу викладеного матеріалу відсутня. Знеособлений текст з точки зору синтаксичного та композиційного оформлення являє собою матеріал з великою кількістю пунктів, розділів, статей. Такий текст максимально структурований, розбитий на частини, що відрізняються одна від одної за смисловим змістом.

З вищесказаного можна зробити висновок, що правове та лінгвістичне значення законодавчого тексту помітно відрізняються одне від одного. Разом з тим, між ними існує взаємозв'язок. Саме використання

мови при складанні правових текстів дозволяє побачити ті специфічні властивості мови, які не проглядаються при її застосуванні в інших сферах соціального життя. І, навпаки, знання лінгвістичних правил і законів дозволяє визначити, якими мовними засобами можна домогтися максимально точної трансляції правової інформації у зовнішній світ.

Мова – важливий інструмент законотворчості. Саме вона дозволяє законодавцям створювати тексти, що містять у собі результати їх розумової діяльності у вигляді нормативних правових актів (кодекси, положення, накази тощо). Крім цього, мова є засобом прояву національної приналежності людини. Символи мови відіграють важливу роль в процесі усвідомлення людиною власної національної ідентичності. Виконання таких важливих для суспільства функцій робить мову об'єктом пильної уваги з боку держави.

Розгляд законодавчої мови завжди відбувається з точки зору аналізу застосовуваних технік і прийомів побудови даного виду мовлення. Перевага віддається думці тих вчених, які визнають самостійність мови закону, виділяючи її в окрему дослідницьку область. Головні характерні риси будь-якого законодавчого акту (в тому числі й кримінального закону): ясність, конкретність, лаконічність, доступність, офіційність. Текст з такими параметрами буде максимально точно передавати суть положень закону і при цьому правильно тлумачитися читачами.

РОЗДІЛ 2
ПРИЙМЕННИКОВА СЕМАНТИКА В ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

2.1 Значення та семантика прийменників права в українській та польській мовах (зіставний аспект)

Будучи службовою частиною мови, прийменник виконує будівельну функцію будь-якого тексту. Як вказує академік А.П. Загнітко «здатність прийменників робити текст зв'язним, граматично правильним робить цю частину мови особливою за типом значення, яке (значення), не будучи номінативним, проте абсолютно необхідне для мови як структурної системи, що робить мову струнокою, «правильною» з точки зору свідомості» [12, с.251]. Продуктивне вживання фразеологічних прийменників у текстах законів викликано тим, що, на відміну від лексичних прийменників, вони здатні виразити більш точно широкий спектр смислових відношень.

Важливим є питання про те, чи вважати ту чи іншу одиницю фразеологічною чи вільною, що нині є однією з актуальних і дискусійних проблем фразеології. У роботах багатьох дослідників (А.А. Лучик [21; 22], Г.А. Сергєєва [28], З. Салоні [40], М. Юрковски [42]) вивчаються семантичні перетворення слів при формуванні нової фразеологічної одиниці, виявляється природа слів-компонентів. Механізм формування фразеологічного значення одиниці релятивної семантики докладно розглянуто в роботах професора А.А. Лучик.

Сутність механізму фразотворення полягає в тому, що окремі семи з лексичних значень слів-компонентів актуалізуються і, взаємодіючи одна з одною, формують нову фразеологічну семантику; інші семи при цьому погашаються, деактуалізуються. Так, наприклад, фразеологічний

прийменник *на виконання* (чого) формує значення на основі сем, що привносяться компонентами.

Іменник *виконання* позначає дію за дієсловом *виконувати*, яке в семантичній структурі містить релятивну сему «здійснювати, реалізовувати що-небудь заради *чого-кого-небудь*» [29, с. 58]. Ця сема у фразеологічного прийменника **на виконання** (чого) – «вказівка на мету дії, необхідність здійснення чого-небудь».

С. Лачур вважає, що, стаючи компонентом якісно нової фразеологічної одиниці, слово зазнає семантичних перетворень на рівні категоріального, субкатегоріального, групового та індивідуального значень. «Ступінь і характер семантичних трансформацій різні і безпосередньо пов'язані з роллю компонента в синтаксичній структурі фразеологізму» [34, с.72].

У процесі фразотворення головну роль відіграє синтаксична модель фразеологізму. Морфологічно незмінні фразеологічні одиниці з релятивною семантикою побудовані за синтаксичною моделлю поєднання слів. Кожен компонент релятивного фразеологізму є фразотворчим, тобто структурно і семантично обов'язковим елементом фразеологічного цілого. Структурність значення релятивного фразеологізму постійно підкреслюється його роздільно-оформленістю, воно одночасно єдине, цілісне за зовнішньою формою.

У значенні релятивної фразеологічної одиниці виділяється найзагальніша категоріальна сема – «відношення». Ця категоріальна сема уточнюється за допомогою субкатегоріальної семи, яка присутня у фразеологічному значенні релятивних; субкатегоріальними семами релятивних фразеологізмів вважаємо «обставині». У нашому матеріалі представлені фразеологічні прийменники з субкатегоріальними семами «відношення до об'єкта», «відношення до обставини». Ще більш

конкретними є групові семи, які уточнюють в значеннях фразеологізмів субкатегоріальну тему.

Розглядається проблема розмежування фразеологічного прийменника і вільного поєднання лексичного прийменника та імені; одиниця кваліфікована як фразеологічний прийменник, якщо вона:

- включає в себе знаменний компонент з семою релятивності;
- функціонує в умовах двостороннього синтаксичного зв'язку; права семантичних груп, тобто має широке коло сполучуваності;
- має роздільну оформленість компонентів;
- проявляє високу відтворюваність у текстах;
- може бути замінена синонімічним лексичним прийменником або фразеологічним прийменником.

Наприклад, фразеологізм *у зв'язку* **з** (чим) вважаємо прийменником на підставі того, що:

- самостійний компонент іменник ***зв'язок,*** актуалізує потенційну релятивну сему «відносини між будь-ким – чим»;
- він функціонує в умовах двостороннього синтаксичного зв'язку, тобто має керуючий компонент «зліва», в якості якого в текстах офіційно-ділового стилю частіше виступають дієслова в різних формах (*виникати, отримувати, завдавати* тощо), а «справа» поєднується з абстрактними іменниками зі значенням дії, процесу (переміщення, реалізація, здійснення та ін.) [23, с. 48].

Цілісність значення при формальній роздільно-оформленості компонентів обумовлена тим, що в складі фразеологічної одиниці всі мовні одиниці зазнають якісних змін у системі сем і, зберігаючи зовнішню формальну окремість слова, не можуть виступати самостійно в якості номінанта або члена речення. Цей прийменник вказує на безпосередню причину виконання дії.

Крім того, складність при кваліфікації фразеологічних прийменників полягає ще й у тому, що процес фразеологізації деяких одиниць, на наш погляд, ще не завершений, оскільки мова – це система, що розвивається, і корпус фразеологічних одиниць відкритий для новоутворень. Склад релятивних фразеологічних прийменників постійно поповнюється. Частина одиниць вже зафіксована в словниках (наприклад, ***за час*** *(чого), на підставі (чого), незважаючи на (що*), *по закінченні (чого*) та ін.).

Деякі фразеологічні прийменники перебувають на шляху формування. Тут ми маємо на увазі такі одиниці, *як по досягненні (чого), із зазначенням (чого), з посиланням на (що), за заявою (кого), під дією (чого*) та ін. Доказом їх переходу в розряд фразеологічних прийменників служить сема релятивності, укладена в знаменному компоненті цих одиниць: лексеми *заява, посилання, вказівка, дія* та ін. у складі фразеологізму виражають відношення чого-небудь до чого-небудь.

Фразеологічні прийменники, що функціонують у текстах законів, характеризуються переважанням моносемії над полісемією.

Виявлено шість релятивних фразеологічних одиниць, що мають два або більше значень*: в кінці (чого) – два значення, в межах (чого) – три значення, в розрахунку на (що) – три значення, за межами (чого) – два значення, поряд з (чим) – два значення, у складі (чого*) – два значення. Решта досліджених одиниць є однозначними.

Таким чином, прагнення до точності й однозначності розуміння текстів законів виражається і у відповідному відборі мовних засобів.

У текстах офіційно-ділового стилю фразеологічні прийменники, що виражають обставинні субкатегоріальні відношення, більш продуктивні, ніж фразеологічні релятивні одиниці, що вказують на об'єктні відношення, – 133 одиниці в 12428 вживаннях, що становить 63% від загального числа досліджених одиниць. Найбільш продуктивною семантичною групою в офіційно-ділових текстах є група фразеологічних прийменників з

тимчасовим значенням – фразеологічних одиниць у 4537 вживаннях. Виявляють високу активність у текстах законів фразеологічні прийменники семантичних груп з просторовим (10 одиниць у 788 вживаннях), цільовим (одиниць у 724 вживаннях), причинно-наслідковим (14 одиниць у вживаннях) та умовним значенням (20 одиниць у 2667 вживаннях).

Найменш продуктивними в текстах законів виявилися фразеологічні прийменники зі значенням способу дії (3 одиниці у вживаннях), спільності (5 одиниць у 81 вживанні) і відповідності (2 одиниці у 57 вживанні).

Висока продуктивність фразеологічних прийменників з темпоральним значенням пояснюється необхідністю вираження точного часового проміжку виникнення, протікання або закінчення будь-якої дії чи явища, про яке йдеться в законі.

Дане твердження справедливе для текстів усіх жанрів офіційно-ділового стилю, оскільки прагнення до точності викладу, наприклад: *передбачено договором постійної ренти, постійна рента виплачується по закінченні кожного календарного кварталу* [30, с.125].

Найбільш активно в текстах законів функціонують одиниці зі значенням «вказівка на початок і кінець часового відрізка будь-якої дії*»: в період з (чого) … по (що), за період з (чого) …. по (що), за період з (чого) … до (чого), на період з (чого) … по (що), починаючи з (чого) … по (що), починаючи з (чого) … до (чого), від (чого) …. до моменту (чого), з початку (чого) … до закінчення (чог*о) // *w okresie od (co)… do (co), w okresie od (co)…. przez (co), przez okres od (co) ... do (co), przez okres od (co) ... do (co), zaczynając od (co) ... do (co), zaczynając od (co) ... do (co), od (co) .... aż do momentu (co), od początku (co) ... do końca (co*) та ін.

Всього дана підгрупа налічує 19 фразеологічних прийменників у 128 вживаннях, що склало 26,9% від загальної кількості фразеологізмів даної семантичної групи.

Аналіз даних прийменників дозволив виділити чотири семантичні підгрупи, фразеологічні одиниці в яких об'єднуються на основі загальної семи:

- підгрупа зі значенням «вказівка на умову, при прояві якої що-небудь відбувається»: *в разі (чого), у випадках (чого), в умовах (чого), при можливості (чого), при наявності (чого), при порушенні (чого), при здійсненні (чого), за участю (чого), за умови (чого*) // *czasami (co), w momentach (co), w umysłach (co), z możliwością (czego), z oczywistością (czego), z niszczeniem (czego), z rozwojem (czego), dla uczestnictwa (czego), dla umysłów (czego)*
- підгрупа зі значенням «вказівка на відсутність умови для виконання чого-небудь»: *недостатності (чого), за відсутності (чого), при припиненні (чого) // niedostatek (czego), w przypadku braku (czego), po rozwiązaniu (czego);*
- підгрупа зі значенням «вказівка на умову, від якої залежить або не залежить здійснення діяльності, виконання дій» – *незалежно від (чого), в залежності від (чого) // niezależnie od gatunku (czego), w zależności od gatunku (czego);*
- підгрупа зі значенням «вказівка на умову, за якої відбувається зміна однієї дії або явища іншим» – *(при переході (чого), при переході на (що), при переході з (чого) // przy przejściu (czego), przy przejściu na (co), przy przejściu z (czego).*

Дослідження семантики прийменників даної семантичної групи дозволило виділити чотири семантичні підгрупи, об'єднані спільною семою, наприклад, підгрупа зі значенням «вказівка на підставу дії». Дана семантична підгрупа об'єднала наступні фразеологічні прийменники: *з вини (кого, чого), на основі (чого), на підставі (чого), за підставою (чого), по праву (чого), виходячи з (чого).*

Менш продуктивними для текстів офіційно-ділового стилю є фразеологічні прийменники з просторовою семантикою. Нами були виділені дві семантичні підгрупи прийменників:

- підгрупа зі значенням «вказівка на обмежений простір, локус, на якому або в якому відбувається дія» – *в межах (чого), в районах (чого), в районі (чого), на місці (чого), за місцем (чого*);
- підгрупа зі значенням «вказівка на документ, поза яким відбувається, здійснюється дія» – *поза місцем (чого), за межами (чого) в другому значенні, за межі (чого) – в першому значенні, із зони (чого).*

Сполучуваність справа у фразеологічних прийменників субкатегорії обставини в текстах кодексів виражена іменниками, що позначають дію, процес (успадкування, виключення, звинувачення, вимога, рішення тощо), що відображає специфіку офіційно-ділового стилю. Ліва дистрибуція маркована дієсловами різних семантичних груп, частіше активної дії (посилатися, надати, здійснювати, виникати, забороняти та ін.).

Фразеологічні прийменники субкатегорії об'єкта діляться на семантичні групи:

- фразеологічні прийменники з комітативним значенням;
- фразеологічні прийменники з директивним значенням;
- фразеологічні прийменники з деліберативним значенням;
- фразеологічні прийменники з компаративним значенням;
- фразеологічні прийменники з генітивним значенням;
- фразеологічні прийменники з лімітативним значенням;
- що вказують на спільність або сукупність двох і більше об'єктів [18, с. 10].

Серед релятивних фразеологічних одиниць з об'єктною семантикою дана група налічує 19 фразеологічних прийменників у 2525 вживаннях, що становить 25% від загальної кількості фразеологічних прийменників, що виражають об'єктні відношення. В ході аналізу фразеологічних

прийменників семантичної групи виділено п'ять семантичних підгруп, об'єднаних загальними темами:

- підгрупа зі значенням «вказівка на сукупність»;
- підгрупа зі значенням «вказівка на об'єкт, за участю, за сприяння якого виконується дія»;
- підгрупа зі значенням «вказівка на об'єкт, без участі, сприяння якого виконується дія»;
- підгрупа зі значенням «вказівка на об'єкт, який до чого-небудь приєднується, доповнюється»;
- підгрупа зі значенням «вказівка на об'єкт, який знаходиться в опозиції або згоді з будь-ким або будь-чим».

Найбільш активно в текстах законів функціонують фразеологічні прийменники семантичної підгрупи зі значенням «вказівка на сукупність об'єктів, що беруть участь у виконанні, здійсненні дії». Дане значення мають сім фразеологічних прийменників: *в коло (чого), до складу (чого), в число (кого, чого), в сукупності з (чим), разом з (чим)* та ін.

Під деліберативним значенням розуміється значення змісту. Фразеологічні прийменники з деліберативним значенням (14 одиниць у вживаннях) діляться на три семантичні підгрупи. Найбільш продуктивні одиниці зі значенням «вказівка на об'єкт, за наказом, вольовим рішенням якого виконується дія»: *за розпорядженням (кого, чого), за рішенням (кого, чого), за угодою (кого, чого), за угодою між (ким*).

Активно в текстах законів функціонують прийменники семантичної підгрупи зі значенням «вказівка на об'єкт, письмове або усне висловлювання якого послужило приводом, причиною будь-якої дії».

Незважаючи на свою стійкість, граматичні системи української та польської мов, зазнають певних змін, які проявляються, зокрема, у поповненні їх новими одиницями.

Склад прийменників в останні десятиліття активно поповнився, перш за все, у зв'язку з розвитком функціональних стилів, в тому числі наукового, офіційно-ділового та інших функціонально-стильових різновидів, внаслідок кількісних і якісних змін у складі прийменникового корпусу.

Незважаючи на те, що питання дефініції прийменника досить ґрунтовно досліджене, в сучасній лінгвістиці ще не виробилося єдиного погляду на його роль і місце в системі частин мови, існує кілька підходів до його визначення, але найбільш традиційним в мовознавчій науці стало визначення, згідно з яким прийменник трактується як «службове слово, разом з формою непрямого відмінка, що виражає залежність іменника або його еквівалента від інших слів у реченні і вказує на підрядні відношення між словами» [13, с. 67].

На сьогодні морфологічний рівень мови законодавства, а саме його прийменникова система, ще не досліджені в науковій літературі. Актуальність висвітлення даного аспекту граматичного рівня мови полягає в тому, що досліджувані тексти характеризуються широким функціонуванням прийменників, зокрема похідних прийменникових одиниць, що є однією зі специфічних характеристик аналізованих текстів.

Відзначимо, що класифікації прийменників з точки зору їх походження існує дві – синхронічна і діахронічна. У діахронічному плані всі прийменники є похідними. Діахронічний підхід до класифікації прийменників дозволяє розглядати весь корпус прийменників у своїй цілісності. Однак навряд чи можна об'єднувати в одну групу прийменники *з, по, від і* **в**, тому, взявши за основу синхронічний підхід, послідовники І. Р. Вихованця виділяють первинні, або непохідні, і вторинні, або похідні прийменники [10, с. 60].

На сучасному етапі розвитку мови вторинні прийменники кількісно переважають первинні, вони активно поповнюються новоутвореннями.

Дослідники переконані, що виникнення вторинних прийменників визначається потребами вираження більш конкретних, спеціалізованих відношень.

Саме такий фактор як перевантаженість значеннями і асемантизація первинних прийменників призводить до виникнення вторинних прийменників (зі знаменних слів), які мають менший ступінь абстракції і виражають не ряд відносин, як первинні, а, як правило, одне відношення, цілком певне [6, с. 5].

Тексти кримінально-процесуального законодавства демонструють практично всі можливі засоби вираження умовної семантики. Це, по-перше, просте неускладнене речення:

- з сутностями «тягне за собою», «може бути обмежений»;
- з частками «тільки», «виключно» для вираження обмеження, яке виступає умовою дії, зазначеної в реченні;
- з обставиною умови, представленої прийменниково-іменниковими конструкціями з прийменниками «без», «після» (конструкції з цим прийменником мають одночасно часове і умовне значення), з відмітними прийменниками «*в разі», «за умови», «у зв'язку з», з субстантивними групами «при наявності», «за згодою», «за рішенням», «на підставі», «в порядку*» // *w przypadku , na warunkach , w związku z , z grupami substancyjnymi w przypadku , za zgodą za decyzją, na podstawie, w porządku*
- останні для передачі значення єдиної необхідної умови поєднуються з часткою «*тільки», «(не) інакше* як»;
- з обставиною мети, що виражає також додаткове значення обмеженої можливості і оформлена прийменниково-іменниковими словосполученнями з прийменниками «для», «в *інтересах*»;

- з обставиною часу, яка має додаткове значення єдиної необхідної умови і в прийменниково-іменній конструкції, в якій прийменник поєднується з часткою «*тільки*».

По-друге, це просте речення, ускладнене:

- дієприкметниковим зворотом з додатковим значенням достатньої умови («*Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України*» [15, ч.1]);
- відокремленим додатком, що починається прийменником «крім», зі значенням обмеженої можливості.

По-третє, складнопідрядне речення:

- з підрядним часу, яке приєднується до головного за допомогою сполучного слова «*поки*» і одночасно представляє і умовні, і часові відносини;
- з підрядним означальним, що поєднується з головним сполучним словом «*який*», сполучником «що» і атрибутивне значення якого супроводжується умовним відтінком («*Кожен громадянин має право ознайомитися... з відомостями про себе, які не є державною таємницею*» [15, ч.2.];
- з підрядним займенниково-означальним, що відноситься до другорядних членів речення, вираженого означальним займенником «кожен», і приєднується до головного за допомогою сполучного слова «хто», воно конкретизує, уточнює зміст, співвідноситься із займенником і одночасно має значення достатньої умови;
- з підрядним умови, яке поєднується з головним виключно сполучником «якщо», ця конструкція, на думку вчених, є «досить продуктивним видом складного речення в законодавчих текстах».

Підрядне умови вказує на умови для дії, що міститься в головному реченні, і яка може здійснитися тільки при наявності цієї умови. Це

випливає з логічної структури основного явища права – правової норми, що містить вимогу належного і обов'язкового.

Семантичні відтінки складнопідрядних речень з підрядним умови залежать від позиції підрядного речення відносно головного: в постпозиції підрядне виражає єдину необхідну умову, без якої настання наслідків неможливе; в препозиції підрядне має додаткове значення випадковості, умова, представлена в ньому, локалізована в майбутньому, вона може відбутися, а може і не відбутися, але якщо зазначена умова відбудеться, то наслідки будуть саме такими, якими зазначені в головному реченні; в інтерпозиції підрядне виражає обмеження, яке виступає умовою дії, зазначеної в головному реченні.

Таким чином, однією з характерних рис мови законодавства є панування в ній на синтаксичному і семантичному рівнях категорії умови; ряд засобів вираження умовної семантики передає тонкі змістовні відмінності: єдиної необхідної умови, достатньої умови, як обмеженої можливості.

Законодавчі документи характеризуються структурним різноманіттям словосполучень. Мова нормативно-правових актів лаконічна і чітка, тому в текстах кодексів широко застосовуються термінологічні словосполучення. Не випадково Н.М. Костусяк висловлює твердження, що «більшість понять юридичних наук виражаються словосполученнями» [14, с. 67].

Як відомо, термін – це слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, культури, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя [30, с. 12]. Для термінів характерна семантична конкретність і однозначність. Смислова точність мови документів – одна з головних умов, що забезпечує практичну і правову цінність ділового тексту. Недбало підібраний термін спотворює зміст

статті кодексу, створює можливості для подвійного тлумачення закону, ускладнюючи його сприйняття [1, с. 136].

Характерною особливістю термінологічного словосполучення є його відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного поняття, що пов'язано зі стійкістю його структури. Природа стійкості словосполучення термінологічного характеру, на нашу думку, відрізняється від стійкості фразеологізму, оскільки в останньому цей зв'язок породжується семантичними закономірностями мови, а стійкість складного терміна обумовлена особливостями понятійного апарату відповідної галузі. Тому, на думку Т.В. Левакіної, термінологічне словосполучення, «позначає певне професійне поняття, є стійким тільки в межах даної понятійної системи» [18, с.5].

Таким чином, за межами професійного застосування такі словосполучення можуть втрачати стійкість і не сприйматися як цілісна мовна одиниця.

Дослідження термінології різних галузей науки останнім часом активізувалося, проте синтаксична структура словосполучень термінологічного характеру вивчена недостатньо. К.В. Городенська вважає, що поява термінологічних словосполучень пов'язана з синтаксичним способом творення термінів, суть якого полягає в об'єднанні в смисловому і граматичному відношенні двох або більше слів, що складають складне позначення явища або предмета [11, с. 48].

За нашими спостереженнями, мова законодавства відзначається вживанням різних структурних моделей термінологічних словосполучень, утворених синтаксичним способом номінації.

Серед термінологічних поєднань високий рівень продуктивності демонструють субстантивні словосполучення із залежним компонентом – прикметником, що виділяється атрибутивним типом смислових відношень.

Їх можна позначити як словосполучення типу прикметник + іменник: *моральна шкода, позовна заява, правова держава, кримінальне покарання, депутатська недоторканність, унітарна держава, адміністративний позов, фізична особа, юридична особа, малолітня особа, правоохоронні органи, нормативно-правовий акт, кримінальна справа, правовий захист, унітарна держава, примусові заходи, корінний народ, національна меншина, близькі родичі, організована група, злочинна організація // uszczerbek moralny, oświadczenie procesowe, praworządność, kary kryminalne, immunitet poselskie, państwo jednolite, postępowanie administracyjne, osoba fizyczna, osoba prawna, osoba niepełnoletnia, organy ścigania, akt prawny, postępowanie karne, ochrona prawna, państwo jednolite, środki przymusowe, rdzenna ludność, mniejszość narodowa, bliscy krewni, zorganizowana grupa, organizacja przestępcza* та ін.

Термінологічні словосполучення можуть формувати як термінологічна лексика, так і загальновживані слова. Термінами є компоненти наступних словосполучень: *адміністративний позов, позовна давність, позовне провадження, шлюбний договір, аварійний сертифікат, ощадний сертифікат, нелегальна міграція, митні збори, майнові санкції, ліквідаційна комісія, командитне товариство // postępowanie administracyjne, umowa małżeńska, certyfikat awaryjny, certyfikat oszczędnościowy, nielegalna migracja, opłaty celne, sankcje majątkowe, komisja likwidacyjna, spółka zarządzająca* та ін.

Структуру термінів можуть представляти загальновживані компоненти, які в кодифікованих текстах вживаються з певним фіксованим значенням. Функціонування таких термінологічних словосполучень є вельми обмеженим в законодавчих актах, однак, все ж зафіксовано декілька ілюстрацій.

Особливого поширення набувають словосполучення цієї структури, один з компонентів якого є слово із загальновживаним нейтральним значенням *особа*, в поєднанні з відповідним прикметником стає терміном.

За аналогією з попередньою моделлю термінологізується поєднання порядкового числівника *третя* з компонентом *особа*, наприклад: «*Крім випадків, коли юридична особа доведе, що* ***третя особа*** *знала чи за всіма обставинами не могла не знати про такі обмеження..*». [15, ч.7, ст. 92]

Нерідко в тексті статті кодексу міститься не тільки термінологічне словосполучення, а й пояснення до нього, напр.: *«Фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років (****малолітня особа****), має право...*». [15, ч.5, ст.3]

Вживаються також складні субстантивно-ад'єктивні трикомпонентні конструкції зі стрижневим словом іменником і залежними від нього прикметниками, напр.: «*У відповідності з законодавством обмежену матеріальну відповідальність несуть...*» [15, ч.3, ст. 133]

Серед субстантивних термінологічних словосполучень виділяються конструкції, які поєднуються зв'язком керування.

Таким чином, досить продуктивну модель становить така: віддієслівний іменник у називному відмінку + іменник у родовому відмінку, типу *позбавлення волі, заподіяння шкоди, рішення суду, таємниця листування, листок непрацездатності, суб'єкт права, суверенітет, обов'язок держави, захист конкуренції, охорона здоров'я, розірвання шлюбу, втрата годувальника // pozbawienie wolności, wyrządzenie szkody, orzeczenie sądowe, tajemnica korespondencji, list o niezdolności do pracy, podmiot prawa, suwerenność, obowiązek państwa, ochrona konkurencji, ochrona zdrowia, rozwód małżeński, utrata żywiciela*

Головний компонент такого словосполучення може варіюватися: *обмеження волі, позбавлення волі*, а також ускладнюватися додатковими компонентами, які мають істотне значення, наприклад: «*Основними*

покараннями є громадські роботи, виправні роботи... обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі на певний строк...» [Кримінальний Кодекс України ст. 52]; «*Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі*» [15, ст. 12].

Досить велику групу субстантивних словосполучень складають прийменниково-іменникові конструкції типу: *приготування до злочину, стягнення з особи, звернення до суду, доступ до інформації, притягнення до відповідного обов'язку перед суспільством, співучасть у злочині, пенсія по інвалідності*, в яких головний компонент вимагає вживання відповідного іменника з прийменником: «*Приготування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності*» [15, ст. 14].

Описані вище моделі термінів, що функціонують в мові сучасного законодавства, кваліфікуються як прості, тобто словосполучення мінімального складу, що протиставляються складним термінологічним сполученням. У той же час результат аналізу мови законодавчих документів свідчить про вживання трикомпонентних утворень, що кваліфікуються як прості словосполучення, оскільки вилучення жодного елемента з даних повідомлень неможливе. Ці синтаксичні конструкції не відрізняються значною продуктивністю в досліджуваних текстах.

Як відомо, складним вважається словосполучення, що містить факультативні компоненти, які можуть бути вилучені з відповідної конструкції без її руйнування як синтаксичної одиниці певного типу. Варто при цьому звернути увагу на те, що термінологічні словосполучення відзначаються постійним характером структури, тобто виключається вилучення тих чи інших компонентів.

Однак складені словосполучення все ж функціонують в представленому фактичному матеріалі: часто в основі складного терміна лежить одне і більше простих словосполучень.

Багатошаровість складних термінологічних словосполучень слід враховувати при аналізі мови законодавства, при виділенні в тексті. Такі словосполучення ще називають комбінованими, оскільки залежний компонент в них теж є, по суті, словосполученням, напр.: *«Особа, яка бере участь у справі, має право на правову допомогу...*» [15, ч.2, ст. 12].

Специфіку мови сучасного законодавчого тексту служать і структури, в яких використовується цілий ряд термінологічних словосполучень.

Як свідчать спостереження над мовою законодавства, велика кількість термінологічних словосполучень різної структури містять у своєму складі компонент *право*: прикметник + *право*: *авторське право, міжнародне право, майнове право, приватне право, конституційне право, виборче право // prawo autorskie, prawo międzynarodowe, prawo własności, prawo prywatne, prawo konstytucyjne, prawo wyborcze* та ін.

Словосполучення-терміни можуть відповідати наступній моделі: *право* + іменник у родовому відмінку: *право власності, право притулку, право користування, право голосу.* Залежний іменник у формі родового відмінка нерідко поширюється факультативними компонентами, які вносять до змісту речення додаткову інформацію, тобто ускладнюють просте термінологічне словосполучення, наприклад: *«Право загального водокористування може бути обмежено у порядку, визначеному статтею 47 цього Кодексу*» [15, ч.3 ст.45]

Окремо можна виділити термінологічні словосполучення, в яких іменник *право* вживається у формі множини і поєднується з іменником у формі родового відмінка: *права пасажира, права дитини, права жінок, права власників, права споживачів* та ін.

Термінологічні словосполучення з головним компонентом *право* можуть керувати відмінковою формою іменника з прийменником, тобто утворюватися за такою моделлю: *право на* + іменник: *право на працю, право на життя, право на утримання, право на свободу, право на відпочинок, право на освіту, право на страйк, право на майно, право на пенсію // Prawo do pracy, prawo do życia, prawo do utrzymania, prawo do wolności, prawo do wypoczynku, prawo do edukacji, prawo do strajku, prawo do majątku, prawo do emerytury* та ін.

Слід зазначити, що багатозначність одного з членів термінологічного словосполучення позбавляє його необхідної точності, стирає межі його спеціального значення, призводить до небажаного розширеного трактування терміна. О.О.Пособчук звертає увагу на не менш важливу проблему правильного вживання юридичних термінів. Автор переконана, що для складних за структурою терміноутворень характерним є пропускання одного з елементів [26, с. 40].

У словосполученнях такого типу, значення пропущеного слова переходить в підтекст, при цьому семантична відповідність термінологічного утворення не порушується.

Таким чином, наявність термінологічної бази є невід'ємною особливістю мови тексту кодексів. До термінологічних відносимо такі словосполучення, компоненти яких складають єдине поняття і мають чітко сформульоване і зафіксоване значення. Проаналізовані синтаксичні конструкції термінологічного характеру відзначаються структурно-семантичним багатством в тексті мови законодавства.

2.2 Аналіз семантики похідних прийменників при перекладі текстів кримінального права

Похідні прийменники сформувалися на базі інших частин мови. Серед них виділяють:

- Прислівникові: *близько, вздовж, довкола, замість, навкруги, напередодні, навпроти, навколо, осторонь, опріч, поблизу, посеред, поверх, спереду* (вимагають родового відмінка);
- Відіменні: *внаслідок, край, круг, кінець, коло, протягом, шляхом* (вимагають родового відмінка);
- Віддієслівні: *завдяки* (вимагає давального відмінка), *включаючи* (вимагає знахідного відмінка).

У функції складених прийменників виступають поєднання простих прийменників з іменниками та прислівниками: *у справі, у галузі, по лінії, на випадок, в інтересах, з метою, на чолі, в напрямі, за винятком, у вигляді, під час, за допомогою, у відповідь на, на відміну від, у зв'язку з, нарівні з, поруч з, згідно з, незалежно від, відповідно до, поряд з, поруч з*.

Прийменники типу *по лінії, з метою, в справі* вживаються, головним чином, у діловому стилі. У розмовній мові слід уникати таких виразів.

Прийменник – частина мови, яка довгий час залишалася на периферії уваги не лише філологів, а й славістів загалом. Значення (просторове, часове, причинове тощо) мають прийменниково-відмінкові словосполучення, але не прийменники. Вказуються різні значення конструкцій одних і тих же прийменників з одними і тими ж відмінками, і, навпаки, однакові значення конструкцій тих же прийменників, але з різними відмінками [19, с. 79].

Наведений матеріал дозволяє ставити питання про наявність у прийменників не тільки специфічного граматичного значення (вираження

підрядних синтаксичних відношень між словами або словосполученнями), а й певного семантичного змісту.

У слов'янському мовознавстві наявність у прийменника складної семантичної структури не заперечується, хоча питання про кваліфікацію її компонентів залишається дискусійним. Про значущість системних зв'язків свідчать синонімічні та антонімічні відношення прийменників. Перераховані параметри формують специфіку прийменників у кожній мові, що стає очевидним при зіставному вивченні міжмовних відповідностей у цій галузі: зазвичай «основні концептуальні компоненти збігаються, але можуть відрізнятися обсяг переданого концептуального змісту, ступінь його деталізації, другорядні елементи або розподіл концептуального змісту по членах підгрупи».

У пошуках відповідей на питання, пов'язані з семантичною структурою польських прийменників, ми звернулися до їх зіставлення з українськими відповідностями. Генетико-типологічні зв'язки польської та української мов дозволяють скористатися досвідом дослідження українських прийменників, щоб з опорою на виявлені міжмовні подібності та відмінності встановити особливості семантичного наповнення та системних відносин слов'янських прийменників.

Слід звернути увагу на те, що в лінгвістичній науці намітився новий підхід до класифікації прийменників. Деякі сучасні дослідники, зокрема, враховуючи можливі статуси прийменника, пропонують виділяти:

- власне прийменники;
- слова, що вживаються в значенні прийменника;
- слова, що вживаються у функції прийменника;
- слова, що вживаються оказіонально як прийменники;
- слова, що за аналогією виступають як прийменники [6, с. 8].

Проведений аналіз мови українських законодавчих текстів переконливо свідчить, що в досліджуваному текстовому масиві найчастіше

використовуються «власне прийменники» і «слова, вжиті в значенні прийменників», рідше – «слова, вжиті у функції прийменників», а «слова, що за аналогією виступають як прийменники» і «слова, вжиті оказіонально як прийменники» в досліджуваних текстах не зустрічаються.

Як відомо, зі структурної точки зору вторинні прийменники діляться на прості і складені. До «власне прийменників» належать переважно прості похідні прийменники, що співвідносяться з морфологізованими прислівниками: *завдяки, протягом, вздовж, відносно, внаслідок, протягом, замість, навколо, після*.

Дуже продуктивно в текстах українського законодавства вживається прийменник *після*; свідченням частотності його вживання є наступні дані у Кримінально-виконавчому – 47 прикладів. На нашу думку, варто акцентувати увагу на тому, що в деяких випадках складно однозначно розмежувати прислівник і омонімічний йому похідний прийменник (*після* – укр., *po* – пол.), від якого він утворений. Цей прийменник керує тільки родовим відмінком. За твердженням В.А. Лучик, прийменник *після* «має часове значення, вводячи назви часових моментів, а також подій і об'єктів, пізніше яких настає дія, що позначається керуючим словом» [22, с. 16]. Приклад з польського законодавства: *«Odpowiada za pomocnictwo, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popełnienie, w szczególności dostarczając narzędzie... udzielając rady lub informacji...»* (Відповідає за пособництво той, хто з наміром, щоб інша особа вчинила заборонене діяння, своєю поведінкою полегшує його вчинення, зокрема, надаючи інструмент... даючи поради чи інформацію...) [45, Art. 18 § 3].

Необхідно відзначити також вживання (328 прикладів) похідного прийменника (*внаслідок* – укр., *wskutek* або *w wyniku* – пол.). У проаналізованих текстах нами встановлено, що прийменник *внаслідок* функціонує в значенні причини, керуючи відповідно віддієслівними

іменниками *порушення* і *непред'явлення*, вжитими в родовому відмінку. Приклад з польського законодавства: *«Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 jest ciężki uszczerbek na zdrowiu, sprawca podlega karze...»* (*Якщо наслідком діяння, зазначеного в § 1, є тяжка шкода здоров'ю, винний підлягає покаранню...*) [45, Art. 156 § 2].

Досліджений матеріал дозволяє виділити такі «власне прийменники», що рідше вживаються в законодавчих текстах, а саме: похідні прийменники *замість* вживаного 18 разів у всіх проаналізованих нами текстах, *навколо* – 28 ілюстрацій, *вздовж* – 9, *відносно* – 5. Проілюструємо в контексті, зокрема в статті 357 Кримінального кодексу України вказується, що *«Викрадення, привласнення, вимагання офіційних... а також здійснення таких самих дій відносно приватних документів...»* [15, ст.357].

Звернемо увагу також на Статтю 35 Кодексу про надра: «*По окремих видах мінеральної сировини, що видобувається з родовищ з відносно кращими гірничо-геологічними характеристиками*», де *відносно* вживається, як прислівник, від якого утворився похідний прийменник, тобто вжито омонімічний варіант прийменника *відносно* [15, ст.35].

Невисокою частотністю відзначаються в законодавчих текстах такі похідні прийменники, як *напередодні, завдяки* і *протягом*, що тільки поодиноко зустрічаються в аналізованих текстових масивах законодавства.

Як раніше вже зазначалося, більшість прийменників керують родовим відмінком, виняток становить похідний прийменник *завдяки*, який передбачає вживання іменника у давальному відмінку. Під «власне прийменниками» розуміються також похідні прийменники, утворені за такою моделлю: прислівник + простий прийменник: *відповідно до, поряд з, незалежно від, в залежності від*.

Прийменники *відповідно до, в залежності від, згідно з* є синонімічними, вони надають викладу характеру аргументованості,

чіткості і правильності. Серед цієї групи прийменників на особливу увагу заслуговують прийменники *незалежно від* та *в залежності від*, що є антонімічними варіантами і відзначаються досить високою продуктивністю вживання.

Серед похідних прийменників, що вживаються в значенні прийменників, необхідно відзначити продуктивність прийменникових одиниць, утворених за такою моделлю: простий прийменник + іменник у непрямому відмінку, а саме «*без застосування», «без участі», «в порядку», «з метою», «в інтересах», «за допомогою», «з питань», «за рахунок», «в особі», «в галузі*». Проілюструємо деякі з них в контексті: «*Здійснення закупівлі товарів, робіт та послуг за державні засоби без застосування певним законом процедур*». [Кодекс України про адміністративні правопорушення, стаття ч.2, ст.2] Приклад з польського законодавства: *«Kto, w celu uzyskania informacji, do której nie jest uprawniony... posługuje się... oprogramowaniem stworzonym lub przystosowanym w tym celu, podlega karze...»* (*Хто з метою отримання інформації, на яку не має права... використовує... програмне забезпечення, створене або пристосоване для цієї мети, підлягає покаранню*...) [45, Art. 267 § 3].

Більшість таких складених прийменників характеризується тим, що іменникові компоненти в їх складі зберігають живі й тісні парадигматичні та семантичні зв'язки з відповідними іменниками, несучи в собі елементи предметного значення. До слів, що вживаються в значенні прийменників, відносимо також: *не дивлячись на, враховуючи*, утворені за моделлю дієслівна форма + простий прийменник. Вони відрізняються невисокою частотністю вживання в розглянутому матеріалі в порівнянні з іншими групами. Нечисленну групу складають також прийменники, що співвідносяться з адвербіалізованими дієслівними формами: *включаючи, виключаючи, враховуючи*, які кваліфікують як такі, що вживаються у функції прийменників.

Звернемо, зокрема, увагу на похідний прийменник *включаючи*, що відзначається специфікою функціонування, і це підтверджується в контексті. Як бачимо, прийменник разом з однорідними членами речення вживається в дужках, передаючи характер уточнення, обмеження, конкретизації попереднього визначення.

Таким чином, проаналізувавши морфологічну специфіку мови українського законодавства, зокрема, тексти Кримінально-процесуального Кодексу, можна зробити висновок, що в розглянутих масивах широко функціонують похідні прийменники, кількісно переважаючи непохідні. В результаті проведеного аналізу, ми прийшли до висновку, що найчастіше використовуються «власне прийменники» і «слова, що вживаються в значенні прийменників».

2.3 Аналіз семантики непохідних прийменників при перекладі текстів кримінального права

Непохідні прийменники не утворені від жодних частин мови: *без, в, для, до, за, із-за, з-під, до, над, о, від, по, під, при, про, заради, з, у* та ін. За структурою прийменники діляться на прості (складаються з одного слова: *від, у, до, біля, завдяки* тощо) та складені (складаються з декількох слів: *незважаючи на, у зв'язку з* та ін.) [23, с.48]. Більшість непохідних українських прийменників мають відповідники в інших слов'янських мовах, проте деякі з них відрізняються фонетично чи семантично, наприклад: укр. *біля, з, під, серед, від, крім, крізь, проти*. Непохідні прийменники поєднуються або з формою одного якого-небудь відмінка, або з декількома відмінками. Зокрема, прийменники *без, біля, від, для, до, із-за, з-під, проти, серед, крім* вживаються з родовим відмінком. Зі знахідним відмінком поєднуються прийменники *про, через*: *говорити про друзів, переходити через міст*. Прийменник *при* вживається з формою

місцевого відмінка: *жити при батьках, курси при інституті*. З двома або трьома відмінками вживаються прийменники *над, під, перед, поза, на, о (об), по, з (із, зі), за, між, в*.

Особливу увагу необхідно звернути на словосполучення з прийменником *по*. В українській мові він вживається в конструкціях зі значенням місця (*плисти по морю*), часу (*повернутися по святах*), мети (*піти по воду*), розміру або кількості (*по чайній ложці, по карбованцю за кілограм*) і деяких інших поєднаннях (*наказ по школі, передавати по радіо, товариші по перу*).

Прийменники в польській мові, як і в українській, відіграють ключову роль у вираженні синтаксичних відношень, тісно взаємодіючи з розвиненою відмінковою системою. Проте, міжмовні відмінності у керуванні є значними.

Значні відмінності спостерігаються у керуванні. Наприклад, польський прийменник *przez* (укр. *через*) вимагає знахідного відмінка (*przez ulicę* – через вулицю), але також може передавати значення, яке в українській мові виражається орудним відмінком у значенні суб'єкта дії (*został potrącony przez samochód – його збила машина*). Польський прийменник ***z*** (укр. *з*) може вимагати як родового відмінка (*list z Polski – лист з Польщі*), так і Орудного (*rozmawiać z bratem – говорити з братом*). Прийменник *dla* (укр. *для*) завжди вимагає Родового відмінка (*prezent dla matki* – подарунок для матері), що збігається з українською нормою. Прийменник **o** (укр. *о, про*) в польській мові найчастіше вимагає місцевого відмінка, коли йдеться про тему (*mówić o pracy – говорити про роботу*), але Знахідного, коли йдеться про боротьбу або прохання (*walczyć o wolność – боротися за свободу*; *prosić o pomoc – просити про допомогу*).

Таким чином, незважаючи на спільне походження, семантика та синтаксичне керування прийменників в українській та польській мовах

мають суттєві відмінності, що є важливим при перекладі юридичних текстів.

ВИСНОВКИ

Будучи службовою частиною мови, прийменник виконує будівельну функцію будь-якого тексту. Здатність прийменників робити текст зв'язним, граматично правильним робить цю частину мови особливою за типом значення, яке (значення), не будучи номінативним, проте абсолютно необхідне для мови як структурної системи, що робить мову стрункою, «правильною» з точки зору свідомості.

Як засвідчує проведений аналіз, структурні особливості текстів кримінального права виділяють загальні принципи регулювання: принцип системності права, принципи точності та визначеності юридичної форми встановлюваних правовідносин, правильність оформлення акту як офіційного юридичного документа. Перераховані принципи визначають чітку структуру юридичного тексту, яку можна поділити на три основні частини: преамбулу, основну частину і заключну частину.

Одним із головних інструментів законотворчості є використання мови при складанні правових текстів, і це дозволяє побачити ті специфічні властивості мови, які не проглядаються при її застосуванні в інших сферах соціального життя. Аналізувавши характерні риси законодавчого акту (в тому числі й кримінального закону), ми дійшли висновку про те, що головними рисами є ясність, конкретність, лаконічність, доступність, офіційність.

Дослідивши питання про значення та семантику прийменників у кримінальному праві, ми дійшли висновку про те, що найбільш продуктивною семантичною групою в офіційно-ділових текстах є група фразеологічних прийменників з часовим значенням, а найменш продуктивними в текстах законів виявилися фразеологічні прийменники зі значенням образу і способу дії, спільності та відповідності. Найбільш

активно в текстах законів функціонують одиниці зі значенням «вказівка на початок і кінець часового відрізка будь-якої дії»: *в період з (чого) ... по (що), за період з (чого) .... по (що), за період з (чого) ... до (чого), на період з (чого) ... по (що), починаючи з (чого) ... по (що), починаючи з (чого) ... до (чого), від (чого) .... до моменту (чого), з початку (чого) ... до закінчення (чого)* та ін.

Нами були виділені дві семантичні підгрупи прийменників: підгрупа зі значенням «вказівка на обмежений простір, локус, на якому або в якому відбувається дія» – *в межах (чого), в районах (чого), в районі (чого), на місці (чого), за місцем (чого)* і підгрупа зі значенням «вказівка на документ, поза яким відбувається, здійснюється дія» – *поза місцем (чого), за межами (чого)* у другому значенні, *за межі (чого)* – в першому значенні, *із зони (чого)*.

Проаналізувавши морфологічну специфіку українського та польського законодавства, зокрема, тексти Кримінально-процесуального Кодексу, можна зробити висновок, що в розглянутих масивах широко функціонують похідні прийменники, кількісно переважаючи непохідні.

У роботі ми звернули увагу на те, що в лінгвістичній науці намітився новий підхід до класифікації прийменників.

Прийменники у польській мові відіграють надзвичайно велику роль, оскільки вони є одними з головних виразників тих відносин, які в українській мові також виражаються за допомогою відмінкових закінчень, і це обумовлює еквівалентність семантики прийменників.

Нами було зроблено висновок, що при вивченні специфіки прийменників в українській та польській мовах збігаються основні концептуальні компоненти, але вони можуть відрізнятися обсягом переданого концептуального змісту, ступенем його деталізації, другорядними елементами або розподілом концептуального змісту по членах підгрупи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. Київ : Українська книга, 1997. 336 с
2. Антонова О. О. Еквіваленти слова, співвідносні з прийменниками семантики відповідності у польській і українській мовах. Маґістеріум. 2009. Вип. 37. С. 13–17.
3. Безпояско О.К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
4. Божко Ю. О. Варіанти фразеологічних одиниць прийменниково-відмінкової моделі. Лінгвістичні дослідження. 2012. Вип. 13. С. 54–57.
5. Божко Ю. О. Прийменниково-відмінкова модель українських фразеологізмів : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02. Харків, 2004. 20 с.
6. Бутко Л. В. Неповнозначні лексичні комплекси української мови (структурно-семантичний і функціонально-стилістичний аспекти). автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.01 Кіровоград, 2010. 17 с.
7. Бутко Л. В. Неповнозначні лексичні комплекси, співвідносні з прийменниками відповідності і підстави : структурно-семантичний підхід Слов'янський вісник. Серія : Філологічні науки. 2009. Вип. 6. С. 23–29.
8. Бутко Л. В. Непродуктивні об'єднання у складі двокомпонентних прийменникових і партикулярних лексичних комплексів. Вісник ЛНПУ імені Т. Г. Шевченка: Філологічні науки. 2008. № 5.(144) С. 95–104.
9. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови. Київ : Видавництво «Пульсари», 2004. 400 с.
10. Вихованець І.Р. Прийменникова система української мови. Київ : Наукова думка, 1980. 288 с.

11. Городенська К.Г. Співвідношення власне-прийменникових і невласне-прийменникових ознак у слівно-морфемній концепції прийменника І. Р. Вихованця. *Типологія та функції мовних одиниць* (наук. журн. на пошану член-кореспондента НАН України Івана Романовича Вихованця). Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2015. № 2 (4). С. 47–57.
12. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: Морфологія. Донецьк : ДонДУ, 1999. 437 с.
13. Корж А. В. Ділова українська мова для юристів. Київ : Навчальна літерутара, 2002. 176 с.
14. Костусяк Н. М. Семантико-синтаксичні ознаки місцевого відмінка. Граматика слова і граматика мови . 2005. № 1. С. 66–82
15. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341 – III./ *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26, Ст. 131.
16. Кущ Н. В. Прийменникова еквівалентність в українській граматиці: структура, семантика, функції : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01 Н. В. Кущ. Донецьк, 2011. 20 с.
17. Кущ Н. В. Семантична еволюція службових слів: на матеріалі сучасних українських прийменникових еквівалентів. Лінгвістичні студії. 2007. Вип. 15. С. 150–154.
18. Левакіна Т. В. Семантична диференціація та функціювання прийменників соціативності в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 2012. 17 с.
19. Лучик А. А. Лексична семантика прийменникових еквівалентів слова української мови. Мовознавство. 2003. № 5. С. 78–89.
20. Лучик А. А. Польсько-український словник еквівалентів слова. Український мовно-інформаційний фонд НАН України, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Інститут славістики Польської академії наук. Київ : ВПЦ НаУКМА, 2013. 243 с

21. Лучик А. А. Природа і статус еквівалентів слова у мовній системі. Мовознавство. 2006. № 5. С. 95–99.
22. Лучик А. А. Природа і статус еквівалентів слова у мовній системі. Мовознавство. 2006. № 5. С. 15–24.
23. Лучик А. А. Прислівникові еквіваленти слова в українській мові. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2009. 167 с.
24. Пособчук О. О. Двокомпонентні прийменникові еквіваленти слова прийменниково-іменникового походження в українській, німецькій та іспанській мовах. Теоретична і дидактична філологія. 2014. Вип. 18. С. 235–240.
25. Пособчук О. О. Особливості перекладу українських прийменникових еквівалентів слова на німецьку мову. Слов'янський збірник. 2014. Вип. 18. С. 367–376.
26. Пособчук О. О. Статус прийменникових еквівалентів слова в українській, німецькій та іспанській мовах. *Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 2014. 22–23 серпня 2014 р.). Львів : ГО «Наукова філологічна організація «Логос», 2014. С. 39–42.
27. Сергєєва Г. А. Про склад української правничої термінології з погляду її походження. *Вісник Харківського національного університету. Серія Філологі*я. 2010. № 3. С.25-29.
28. Сергєєва Г. А. Системний підхід до вивчення лексичних запозичень на рівні лексико-семантичної парадигматики (до проблеми термінологічної синонімії). *Вісник Харківського національного університету. Серія Філологія.* 2010. № 4. С.15-18.
29. Словник українських прийменників. Сучасна українська мова /[уклад. А. П. Загнітко, І. Г. Данилюк, Г. В. Ситар, І. А. Щукіна]. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2007. 416 с.
30. Панько Т. Українське термінознавство. Львів: Світ, 1994. 216 с.

31. Buttler D. Semantyka a składnia w związkach wyrazowych. Ekspansia konstrukcji analitycznych. Poradnik Językoznawczy. 2001. № 1. S. 241–242.
32. Żeberek T. Funkcjonowanie przyimkyw i wyrażeń przyimkowych w tekście rosyjskim i polskim. Krakyw : Wydawnictwo Naukowe WSP, 1994. 104 s.
33. Jurkowski M. Z pogranicza morfologii i składni. Studia z filołogii polskiej i słowiańskiej. PWN, 1998. № 12. S. 45–51.
34. Lachur Cz. Semantyka przestrzenna polskich przyimków pre figowanych na tle rosyjskim. Opole: Uniwersytet Opolski,1999. 178 s.
35. Lesz-Duk M. Konstrukcje z przyimkiem u w polszczyźnie Poradnik Językowy. 1991. № 9-10. S. 369 – 375.
36. Maryniakowa I. Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Morfologia ze słowotwyrstwem. Warszawa : Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1993. 240 s.
37. Milewska B. Przyimki wtórne we współczesnej polszczyźnie. Gdańsk : Uniwersytet Opolski, 2009. 288 s.
38. Milewska B. Przyimki wtyrne we wspyłczesnej polszczyźnie. Gdańsk : Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2003. 230 s
39. Nagórko, A. Podręczna gramatyka języka polskiego. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2017. 336 s.
40. Saloni Z., Świdziński M. Składnia współczesnego języka polskiego. Warszawa : PWN, 2012. 354 s.
41. Strutyński, J. Gramatyka języka polskiego. Podstawowe wiadomości z fonetyki, fonologii, morfologii i składni. Kraków : Księgarnia Akademicka, 2009. 180 s.
42. Śpiwak J., Jurkowski M. Ukraińsko-polski słownik syntaktyczny. Warszawa : Tyrsa, 2003. 342 s.
43. Topolińska, Z. Zaimki w języku polskim. Prace Instytutu Języka Polskiego PAN, 1995. 119 s.

44. Uniwersalny słownik języka polskiego: W 4 tomach / Pod red. S. Dubisza. Warszawa : PWN, 2003.
45. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.).

ДОДАТОК

Порівняння семантики прийменників у перекладі спеціалізованих текстів кримінально-процесуального права

Документ	Кримінальний Кодекс України	Kodeks Karny Rzeczypospolitej Polskiej
Заперечення – Sprzeciw	*"Окрім того позивач по справі мала намір продати свою 1 / 2 частину квартири і кімнату площею 14, 9 кв. м. вона фотографувала та виставляла на продаж, зокрема в ній видно, що там ніхто не живе, в кімнаті безлад та мотлох і ніякого ремонту, навіть косметичного там ніхто не проводив (копії фотокарток додаються на 5 арк.)"*	*"Biorąc pod uwagę wszystko powyższe, nie ma podstaw do uchylenia wyroku zaocznego, gdyż został on wydany z zachowaniem norm obowiązującego prawa Ukrainy, a pozwany – 2, zdaniem powoda, nie przedstawił żadnych podstaw do jego uchylenia."*

Заява про виклик свідків – Wniosek o wezwanie świadków	*"При цьому, підтвердити ті обставини, на які ми вказуємо в своїй заяві, а саме довести до відома суду наше ставлення до виховання дитини, яку ми бажаємо усиновити та ставлення дитини до нас. а також зокрема підтвердити те. що: відносини з дитиною ми маємо дружні, доброзичливі... – підтвердити в судовому засіданні можуть вказані нижче свідки."*	*"Jednocześnie potwierdzić te okoliczności, na które wskazujemy w naszym oświadczeniu, a mianowicie poinformować sąd o naszym stosunku do wychowania dziecka, które pragniemy adoptować, i o stosunku dziecka do nas... że: nasze relacje z dzieckiem są przyjacielskie, życzliwe... – mogą potwierdzić na rozprawie sądowej niżej wymienieni świadkowie."*
Клопотання про витребування доказів – Wniosek o zebranie dowodów	*"Відповідно до ст. 64 Цивільного процесуального кодексу України письмовими доказами є будь-які документи... Письмові докази, як правило, подаються в оригіналі. Якщо подано копію письмового доказу', суд за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, має право вимагати подання*	*"Dowody pisemne co do zasady składa się w oryginale. Jeżeli złożono kopię dowodu pisemnego, sąd na wniosek osób biorących udział w sprawie ma prawo zażądać przedstawienia oryginału."*

	оригіналу."	
Клопотання про передачу справи... – Wniosek o przekazanie sprawy...	*"Відповідно до ст. 116 Цивільного процесуального кодексу України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо до початку розгляду справи по суті задоволено клопотання, якщо зареєстроване місце проживання або перебування відповідача раніше не було відоме, про передачу справи за місцем його проживання (перебування)"*	*"Zgodnie z art. 116 Kodeksu postępowania cywilnego Ukrainy sąd przekazuje sprawę do rozpoznania innemu sądowi, jeżeli przed rozpoczęciem rozpoznania sprawy co do istoty uwzględniono wniosek... o przekazanie sprawy do miejsca jego zamieszkania (pobytu)."*
Клопотання про призначення o wyznaczenie...	*"За таких обставин та враховуючи все вищевикладене, у відповідності до п. 1 ч. І ст. 1188 ЦК України... вважаю за доцільне встановити дійсні обставини ДТП... а тому для з'ясування обставин ДТП у даній справі, прошу суд призначити автотехнічну*	*"W tych okolicznościach i biorąc pod uwagę wszystko powyższe, zgodnie z art. 1188 § 1 pkt 1 KC Ukrainy... uważam za celowe ustalenie prawdziwych okoliczności wypadku drogowego... dlatego w celu wyjaśnienia okoliczności wypadku w tej sprawie, wnoszę do sądu o zarządzenie*

	експертизу, на розгляд якої постановити наступні запитання:"	*ekspertyzy techniki samochodowej, na rozpatrzenie której należy postawić następujące pytania:"*

ДЕКЛАРАЦІЯ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗНУ

Я, *Скирдов Денис Романович*, студент магістратури *заочної* форми навчання, філологічного факультету, спеціальності *035 Філологія,* освітньої програми «*Переклад та міжкультурні комунікації»*, спеціалізації *035.33 слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська*
адреса електронної пошти skyrdovdenys2025@gmail.com, підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота магістра на тему «*Прийменникова еквівалентність в українському перекладі польських текстів кримінального права*» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України "Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;
– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь–який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Д.Р. Скирдов

Дата _____ Підпис _____ І. Л. Мацегора